

Společně jsme silnější

Komunitní práce pro LGBT+ jednotlivce, spolky a organizace v regionech České republiky

Tato publikace slouží jako příručka přístupu zaměřeného na komunitu při práci s LGBT+ lidmi v jednotlivých regionech Čech, Moravy a Slezska. Vznikla v rámci projektu Rise Up! financovaného z programu Evropské unie „Práva, rovnost a občanství“ (2014–2020) a jejím cílem je poskytnout návod pro nově vznikající LGBT+ skupiny v regionech. Neklade si za cíl být akademicky fundovaným textem, ale spíše úvodem do komunitně laděného přemýšlení, ukázkou příkladů dobré praxe a představením základních metod a postupů při komunitní práci. Stejně tak se nedá považovat za dílo hotové a konečné, právě naopak – autorka k přípravě tohoto textu přistupuje s nadějí, že postupy a nápady v něm uvedené budou doplňovány a vylepšovány těmi, kdo se do komunitní práce a komunitního života sami pustí.

1. Příběh, do kterého vstupujeme

Během 20. století došlo k velkým společenským změnám, které ovlivnily i LGBT+ osoby a umožnily například dekriminizaci homosexuálních vztahů nebo vyškrtnutí homosexuality ze seznamu nemocí. S blížícím se příchodem nového století začalo být již možné, aby vztahy LGBT+ lidí byly právně rozpoznávány a v roce 1989 bylo v Dánsku párům stejného pohlaví umožněno, aby uzavíraly období našeho registrovaného partnerství. U nás k tomu došlo až v roce 2006. Mohlo by se zdát, že máme vyhráno, ale je tomu skutečně tak?

Realita je taková, že registrované partnerství není rovné s právoplatným manželstvím. Naše vztahy jsou na druhé koleji. Nemůžeme vlastnit společné jmění, společně si osvojit děti a nemáme stejné sociální zajištění jako lidé, kteří žijí v manželském svazku. Navíc z nedávného výzkumu veřejného ochránce práv vyplývá, že 55 % LGBT+ lidí má osobní zkušenost s obtěžováním či urážkami a 38 % LGBT+ lidí zažilo diskriminaci kvůli své identitě a sexuální orientaci.¹ Nemluvě o situacích, kterým čelí transgender, nebinární a intersex lidé. Transgender lidé při úřední změně pohlaví musí podstupovat sterilizaci (nebezpečný a zbytečný zákrok), nebinární lidé nemají šanci být úředně vůbec rozpoznáváni a intersex lidé nebezpečné lékařské zákroky často podstupují v už dětském věku, tzn. bez možnosti dát k takové operaci svolení.²

Nabízí se tak otázka, jak bude tento příběh pokračovat. Budoucnost nikdo znát nemůžeme, ale jedno je jasné – co se bude dít dál, záleží na nás.

2. Komunitní cesta aneb pokračování našeho příběhu píšeme my sami

Všichni jistě znáte pocit beznaděje, který nás zaplaví, když se nějaký problém zdá neřešitelný, nějaký úkol nepředstavitelně velký nebo nějaká situace nezměnitelná. Ale určitě

¹ *Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT lidí s předsudky, diskriminací, obtěžováním a násilím z nenávislí.* Úřad veřejného ochránce práv. Brno, 2019. Dostupné také z:

<https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>

² www.jsmetransparent.cz/pro-odbornou-verejnost/

také znáte úlevu, která přijde, když se svým dilematem někomu svěříte, a často se i stane, že takový rozhovor vede k překvapivému řešení či získání pomoci. Zažili jste něco takového? Pak jste okusili možnosti, které přináší sdílení a spolupráce.

Mnoho změn v příbězích a mnoho nových narativů vzniká právě ve chvíli, kdy se příběh jedince stává příběhem skupiny. Dovolím si teď odvyprávět jeden takový příběh.

4. prosince 1955 se ve městě Montgomery na jihu Spojených států jako každý den Rosa Parks vracela z práce autobusem a vybrala si sedadlo v páté řadě. Že to zatím zní jako běžný příběh? Byl by to velmi neškodný příběh, kdyby Rosa Parks nebyla Afroameričanka. Těm byla v té době vyhrazena sedadla pouze v zadní části autobusů. Kterýkoliv běloch nebo běloška měli právo každou Afroameričanku nebo Afroameričana vykázat do zadní části autobusu. A to se taky Rose stalo. Jenže Rosa si přesehnout odmítla, což vedlo k jejímu zatčení a vleklému soudnímu procesu. Kdyby tohle byl konec příběhu, byl by to příběh o útlaku jedné skupiny lidí a o vítězství nespravedlnosti. Ale to naštěstí nebyl. Den po zatčení Rosy Parks byl totiž vyhlášen bojkot autobusové dopravy v Montgomery, který trval více než rok a podílela se na něm většina černošského obyvatelstva. Účastnili se ho i černošští taxikáři, kteří po celou dobu jeho trvání vozili pracující za symbolických 10 centů, což byla cena jedné cesty autobusem. Nejspíš není potřeba dodávat, že systém veřejné dopravy během bojkotu utrpěl značné ekonomické ztráty. Co je ale ještě důležitější – v listopadu roku 1956 Nejvyšší soud rozhodl o protiústavnosti rasové segregace v hromadné dopravě. Po tomto rozsudku bojkot skončil.

Podobných příběhů bych tady teď mohla vyprávět mnoho a měly by jednu společnou myšlenku – společně jsme silnější. Naše volba něco dělat, nebo nedělat má vždycky dějinný vliv, ale pokud podobnou volbu spolu s námi učiní další lidé, vznikají hnutí, která mění nejen historii, ale také příběhy každého a každé z nás. Příkladem koneckonců jsou, i vám všem jistě známé, Stonewallské nepokoje, které vedly ke vzniku Gay Pride průvodů po celém světě.

Ráda bych vás teď pozvala k zamyšlení nad tím, jak společně měnit hodnoty a psát nové příběhy se šťastným koncem. Tomuto přístupu se v odborném pojednání říká komunitní práce. O jejích cílech, principech a metodách se dozvíte více na následujících stránkách.

ČÁST PRVNÍ

3. Co je komunita a komunitní práce

Komunitní práce je metoda práce s komunitou. Zní to banálně? Jistě, avšak jedná se o poměrně přesnou definici. Aby dávala smysl, je potřeba vymezit si přesněji pojem komunita. Existuje celá řada komunit – místními komunitami počínaje až po komunity terapeutické. V našem případě se bude jednat o kombinaci komunity zájmové s komunitou místní, neboť předmětem této příručky jsou LGBT+ lidé žijící v jednotlivých regionech České republiky. Zájmová komunita je takové uskupení lidí, které pojí společné zájmy nebo životní styl. Místní komunita je pak skupinou lidí, které pojí společně obývané území. Jak s těmito komunitami můžeme pracovat, se dozvíte na dalších stránkách.

Výchozí hodnoty komunitní práce

Ke komunitě musíme přistupovat stejně, jako přistupujeme k lidem, které máme rádi nejvíce na světě. Ve vztahu, který vzniká mezi komunitou a jejími jednotlivými členy*kami je zásadní vzájemná důvěra a úcta. Sami jistě víte, že vztahy bez důvěry a úcty bývají bolestné, a někdy se ptáme, jestli má smysl v nich setrvávat. Stejně to funguje v komunitním životě a komunitní práci. Pokud si vzájemně nevěříme a nechováme se k sobě s úctou a respektem, postrádají naše vztahy hlubší smysl.

Vztahovost a vztahování se je obecně tím, co dělá komunitu komunitou. I o tento typ vztahu je potřeba pečovat, stejně jako o jakékoli jiné vztahy. A k tomu všemu je potřeba otevřená a čitelná komunikace. Bez transparentního jednání a ochoty k dialogu není možné rozvíjet komunitu, a tedy ani měnit naše příběhy.

A v neposlední řadě nám při komunitní práci nesmí chybět trpělivost a naděje. Bohužel vytvořit komunitu a vytvářet nové historie není to samé jako vařit oběd. Není to hotové za pár hodin a neodcházíme okamžitě se spokojeně plným břichem. Je potřeba pracovat, vydržet a pevně věřit v možnost lepších zítřků.

Principy komunitní práce

Jaké přesvědčení a hodnoty je potřeba mít při aplikaci přístupu zaměřeného na komunitu, již víme. Na úvod práce s komunitou je ale potřeba znát i principy, na kterých tento přístup stojí.

I. Participace

Prvním z těchto principů je participace, což bychom mohli přeložit jako „spoluúčast na rozhodování“. Tento princip chce naznačit, že při tomto přístupu nejsou tvůrci*kyňemi rozhodnutí jednotlivci, ale k závěrům se dochází při zapojení všech.

II. Spolupráce

Princip spolupráce souvisí s ochotou k otevřené komunikaci a je jedním z nezákladnějších předpokladů komunitní práce. Spolupráce v tomto kontextu má jeden zásadní předpoklad – druhé lidi považujeme za stejně dobré a schopné jako jsme my sami. Bez tohoto přesvědčení nebudeme usilovat o spolupráci, ale o získání moci či uplatnění svých individuálních potřeb. Ochota pracovat s druhými, společně tvořit a dosahovat cílů, to je pro komunitní práci zcela zásadní.

III. Práce s místními (vlastními) zdroji

Jak již bylo zmíněno, některé věci se prostě občas zdají neřešitelné. A tak se může stát, že si říkáme: „Kdybychom měli tohle, co mají támhle o vesnici vedle, jo!, to by šlo všechno líp.“ Může to být pravda, ale při práci s komunitou se často ukáže, že komunita sama a její členové mají spoustu zdrojů, které jsou potřeba přesně pro řešení dané situace. Tyto zdroje je třeba průběžně mapovat a společně objevovat. Jako celá komunitní práce, tak i hledání potřebných zdrojů může být činností „na dlouhé lokte“, ale má to velký smysl.

IV. Komplexní přístup

Komunitní práce by se dala označit za práci multioborovou. Aby se dala rozvíjet, je třeba čerpat informace z různých zdrojů a využívat množství různorodých metod. Neznamená to, že je nutné mít všechny informace a znát všechny metody, ale je dobré zůstat otevřený různým přístupům a ke své komunitě přistupovat komplexněji, se zapojením co největšího množství aktérů. Důležité je také brát v potaz lokalitu, ve které působíme, místní zvyky a tradice, přírodní zdroje a stejně tak je dobré zohlednit i historický a politický kontext, který se odráží ve zkušenosti lidí. Ve zkratce by se dalo říci, že při komunitní práci je třeba mít mysl doširoka otevřenou.

Cíle komunitní práce

Lze říci, že komunitní práce má jeden jediný cíl, který se různě manifestuje. **Cílem komunitní práce je zplnomocnění.** Jak kořen slova napovídá, v tomto pojmu jde o moc, konkrétně o její dodání – oprávnit si moc, dodat ji bezmocným a utlačovaným.

V dominantních postojích, hodnotách a normách společnosti se totiž často skrývá útlak pro ty z nás, kdo se do normativů nevejdeme. To platilo pro Rosu Parks a platí to i pro spoustu lidí dnes. Rosa a její sousedé se ale pomocí bojkotu zmocnili moci nad svými vlastními životy, která jim byla odepřena.

Se zplnomocněním neodmyslitelně souvisí další cíl komunitní práce – tím je **vytváření kapacit.** Kdyby Rosa Parks přestala sama jezdit autobusem, nejspíš by to vůbec nic nezměnilo. Když spolu s ní ale přestala autobusy jezdit většina afroamerického obyvatelstva Montgomery, efekt bych obrovský. Společně jsme prostě silnější.

Kapacita komunity ale nespočívá jen v počtu jejích členů*nek, ale i v kompetencích, které jednotlivé členky a členové komunity mají. Čím více kompetencí mají jednotlivci, tím kompetentnější se stává celá komunita. Navyšování kapacity komunit tak můžeme podporovat různými činnostmi, jako je například učení, cvičení, získávání zkušeností,

předávání informací, budování nových zvyků, pravidel, struktur a institucí. Tyto činnosti pak vedou k získání sociálního kapitálu, který následně usnadňuje řešení problémů komunity.³

Ve zkratce lze říci, že cílem komunitní práce je vytvářet kapacity a vyvolat takové změny v komunitě, které vedou k posílení sebeúcty jednotlivých členů*ek, většímu zájmu o zapojení se do široké společnosti a v konečném důsledku k celospolečenským změnám.

Jak těchto cílů můžeme dosahovat, uvádějí následující řádky.

ČÁST DRUHÁ

4. Jak začít s komunitní prací

Jako na začátku každé práce, tak i před započítím práce s komunitou potřebujete hlavně informace. Proto je první fází komunitní práce **mapování komunitního života**. Zajímat by vás měly především následující informace:

- Jaké spolky již v dané lokalitě působí?
- Kde se lidé schází (ať už venku, nebo uvnitř)?
- Jaké akce se v místě konají? Kde se konají?
- Kde a jak se lidé dozvídají o tom, co se kde děje?
- Pokud neexistují spolky, existují neformální skupiny?
- Kdo jsou místní významní komunitní aktéři?
- Existují zde nějaké organizace, které se zaměřují na pomoc LGBT+ lidem?

Neméně důležité jsou i následující otázky:

- Jaká je historie našeho místa? Pojí se s ním nějaké tradice?
- Kdo je v současné době u moci?
- Jaké přírodní charakteristiky tato oblast má?

První sada otázek vám umožní vytvořit si představu o tom, jak vypadá komunitní život LGBT+ lidí ve vaší lokalitě. Druhá sada vás pak provede zamyšlením nad danou oblastí komplexněji, díky čemuž můžete i odvodit vliv těchto faktorů na místní život a roli LGBT+ lidí v daném místě.

Způsoby provedení mapování

Mapování komunitního života můžete provést několika způsoby. Ideální je všechny v průběhu času kombinovat. Avšak nestačí se od každého dozvědět něco – všechny metody vytěžte a postupujte precizně.

³ HAVRDOVÁ, Zuzana. *Mít život ve svých rukou: o oblastech a postupech práce komunitního pracovníka ve vyloučených lokalitách*. Praha: Český západ a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze s obecně prospěšnou společností Cheiron T, 2013. ISBN 978-80-87398-32-6.

I. One-to-one rozhovor

Na začátek není nic snazšího než začít s lidmi mluvit. Dohodněte si rozhovor s místními a položte jim otázky, které jsou uvedené výše. A klidně i další, které vás napadnou a které vám pomůžou poznat, jak vypadá život LGBT+ lidí v daném místě. Ptejte se, na koho dalšího by vás daný člověk odkázal, koho zná a s kým dalším byste si podle něj měli promluvit. Může to být úmorné, když o tom samém mluvíte stále dokola se spoustou lidí, ale je to jádrem komunitní práce a právě takhle vznikají hnutí.

II. Setkání ala focus groups

Rychlejší cestou, jak získat podobné kvantum informací, avšak v kratším čase, je uspořádat moderované setkání. Moderace je zde důležitým nástrojem, který vám zajistí, abyste díky zapojeným lidem z pořádané akce vytěžili maximum potřebných informací. Ve skupině by měli být ideálně tři až 15 lidí (maximálně). Pokud by jich bylo více, diskuze by se těžko moderovala. Tato setkání mohou sloužit také jako první vlašťovka k síťování, o něm dále.

III. Rešerše

Máme štěstí, že žijeme v době, ve které se velmi snadno dovedeme dostat k velkému množství informací. Využijte to! Místní spolky najdete přes spolkové rejstříky a na jejich webech zjistíte více o tom, co přesně dělají. Pořádané akce pak dohledáte na webech kulturních institucí. Významnou roli zde mají i sociální sítě, kde lze najít i různé neformální skupiny. Nebojte se být invenční a zkusit se porozhlédnout i na online seznamkách. Zvláště tam, kde se těžko navazují osobní kontakty, to může být velmi užitečná cesta.

Síťování v rámci komunity

Po těchto krocích o místě i o lidech, kteří ho obývají, máte dostatek informací a je čas z nich začít těžit. Aby bylo možné vytvářet kapacity, je nejprve potřeba **posílit vazby v komunitě**. A k tomu je nutné, aby se lidé znali. K seznámení komunitních aktérů*rek může docházet už při samotném mapování, což je ideální. Na vznik těchto vazeb můžete reagovat například tím, že tento – zatím úzký – okruh lidí přivzete k debatě o cílech komunitní práce. Prostředkem této debaty pro vás může být otázka: **Co by bylo potřeba, aby se nám tady žilo lépe?** Jde o otevřenou otázku, u které se dá očekávat, že na ni bude mít spousta lidí vlastní názor. A pokud by ho neměli, alespoň podníte jejich přemýšlení tímto směrem.

Součástí síťování jsou také komunitní akce a komunitní setkání. Během komunitních setkání je cílem setkat se v rámci komunity, sdílet zážitky a plány. Komunitní akce slouží jako nástroj zábavy a expanze. Představují možnost, jak ještě více lidem říci: „Jsme tady a tohle taky děláme!“ Jejich plánování a příprava bývá náročnější než příprava komunitních setkání a je dobré k nim přistupovat až ve chvíli, kdy jsou komunita i její zdroje zformované.

5. Komunitní projekt

Našli jste už odpověď na otázku, co by bylo potřeba, aby se vám ve vaší obci, městě či kraji žilo lépe? Máte pocit, že vás na to je dost? Pokud ano, je čas pustit se do díla!⁴ Zlepšení vašeho života se může týkat nejrůznějších oblastí. Například můžete objevit, že LGBT+ lidé ve vaší oblasti nemají dost možností trávení volného času. Nebo že chybí síť podpory, pokud někdo prochází těžkým obdobím. Také se může ukázat, že potřebujete podporu radnice nebo že chcete, aby se vaše město deklarovalo jako tzv. LGBT friendly nebo že potřebujete místo, kde se scházet. Možností je nespočet a záleží, co bude potřebovat specificky vaše komunita. Do komunitního projektu se nepouštějte, pokud tuto otázku nemáte zodpovězenou zcela jasně a pokud v názorech nevládne konsenzus. Pokud by tomu tak nebylo a šlo by o přání např. jen pár jedinců, hrozí, že se vám komunita rozpadne. Stejně tak zvažte, zda na vybraný projekt máte dostatek zdrojů a informací. Pokud by tomu tak nebylo, vraťte se k síťování a mapování. A nezapomeňte, že svoji práci opíráte o hodnoty a principy komunitní práce. Ty tvoří hlavní rámec vaší činnosti a je dobré se k nim vracet.

Veřejné síťování

Pokud jste vytěžili všechny možné zdroje komunity, ale bohužel nemáte dostatečné kapacity pro realizaci komunitního projektu, nebojte se poprosit o pomoc či radu. Obraťte se na místní neziskové organizace či státní instituce. Poproste o pomoc místní podnikatele. Zkuste se účastnit zastupitelstev, chodit na konference nebo na další veřejné akce, kde můžete potkat někoho, kdo by vás mohl podpořit, nebo se alespoň o možnostech podpory dozvědět. Nebojte se oslovovat i další lidi. Kdo hledá, ten najde, a v práci s komunitou a pro komunitu to platí dvojnásob.

6. Jak spolu vydržet

Je přirozené, že když něco nového začíná, lidé jsou nadšení. Úplně stejně přirozené také je, že nadšení časem vyprchá. Níže naleznete několik málo rad, aby vaše snažení vydrželo co nejdéle.

I. Rozložte síly

I když máte radost z nového způsobu práce a těšíte se na výsledky, které může přinést, nevrhejte se do akce bezhlavě. Jak již víte, komunitní práce vyžaduje trpělivost, neboť je možné, že dosažení změny zabere čas. S tím je třeba počítat a šetřit energii na dlouhou trať.

II. Čerpejte ze vztahů

To nejlepší, co komunitní práce přináší, je vědomí, že v tom jsme společně. Každá fáze komunitní práce přinese nové vztahy a posílí ty staré. Užijte si to. Radujte se z množství vztahů a nebojte se žádat o pomoc a podporu.

III. Dělejte vše možné a neklesejte na mysli. Z chyb se učíme všichni

⁴ Pokud ne, zůstaňte ještě chvíli u síťování a zvažte, zda neuspořádat komunitní akci.

Zkuste být kreativní a inovativní. Je možné, že jeden způsob práce se omrzí, pak vymyslete další! A když se něco nepovede, nevadí. Poučili jsme se a zkusíme to jinak.

IV. Nezapomeňte si dělat radost

Jste v tom společně, a i když se vám třeba nedaří tak rychle dosahovat všeho, co jste naplánovali, netrapte se tím a dělejte něco sami pro sebe. Uspořádejte akci jen pro sebe, vymyslete něco, co udělá radost jen vám, bez jakýchkoliv dalších cílů. Být spolu a zůstat spolu je základní stavební kámen pro změnu.

7. Shrnutí a závěr

V první části příručky najdete základní informace o komunitní práci, jejích cílech, hodnotách a principech. Druhá část je pak „kuchařkou“ komunitní práce a stručným návodem, jak s LGBT+ komunitami v regionech pracovat. Věřím a doufám, že poslouží jako inspirace pro mnohé lokální komunitní aktéry a aktérky, které trápí stav věcí, ale nevědí kde začít. Což vůbec nevadí. Není důležité mít připravené odpovědi na otázky, ale chtít je spolu hledat. Nechť je vám tato příručka při jejich hledání užitečnou rádkyní.

LITERATURA

Být LGBT+ v Česku: Zkušenosti LGBT lidí s předsudky, diskriminací, obtěžování a násilím z nenávisli. Úřad Veřejného ochránce práv. Brno, 2019. Dostupné také z:

<https://www.ochrance.cz/uploads-import/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf>

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Mít život ve svých rukou: o oblastech a postupech práce komunitního pracovníka ve vyloučených lokalitách*. Praha: Český západ a Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze s obecně prospěšnou společností Cheiron T, 2013. ISBN 978-80-87398-32-6.

KAPPL, Miroslav. *Úvod do teorií a metod sociální práce s komunitou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-401-4.

TOŽIČKA, Tomáš a Saša UHLOVÁ. *Základy a principy komunitní práce* [online]. Úřad vlády České republiky. [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Publikace-komunitni_prace.pdf

ŽUROVCOVÁ, Hana, Kumar VISHWANATHAN, Tomáš BÍLÝ, Michaela BENEŠOVÁ, Zuzana MAIWAELDEROVÁ a Jana KOSOVÁ. *Role sociálního pracovníka v komunitní práci*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. Sešit sociální práce. ISBN 978-80-7421-087-7.